

PŘÍSPĚVEK KE STUDIU VZNIKU SVĚTOVÉ SOCIALISTICKÉ SOUSTAVY

Květa Kořalková, *Vytváření systému dvoustranných spojeneckých smluv mezi evropskými socialistickými zeměmi (1943 — 1949)*, Rozpravy ČSAV, roč. 76, sešit 3, Praha 1966, 80 str.

Nejen naše historiografie, ale historiografie všech socialistických zemí trpí naprostým nedostatkem prací, které by se zabývaly problematikou dějin světové socialistické soustavy. Již z těchto důvodů je práce K. Kořalkové záslužná. Navíc je vyčerpávající analýzou procesu vytváření spojeneckého systému a s tímto procesem spjatých diplomatických jednání. Jestliže jsme se v dosavadní historické literatuře setkávali s pracemi zachycujícími vzájemné vztahy jednotlivých socialistických zemí, je práce K. Kořalkové první historickou studií zachycující ve svém celku jeden z významných aspektů vývoje vztahů mezi socialistickými zeměmi. Čtenář se poprvé setkává s analýzou řady závažných historických událostí, o jejichž existenci věděl sice z dosavadní literatury, ale jejichž obsah nebyl doposud podrobněji zpracován. Mám na mysli především vlastní jednání o uzavření spojeneckých smluv mezi jednotlivými socialistickými zeměmi, událostmi takového významu, jako byla bulharsko-jugoslávská konference na Bledu v červenci-srpnu 1947, otázku balkánské federace i charakteristiku jednotlivých spojeneckých smluv, odrážejících jak obecné zákonitosti, tak i specifika procesu vytváření spojeneckého systému. Práce je napsána na úrovni současných poznatků historiografie světové socialistické soustavy a v této souvislosti je přehodnocením řady dříve všeobecně rozšířených zjednodušujících a nesprávných tezí.

Práce je založena na vskutku velikém faktografickém materiálu, na znalosti veškeré marxistické literatury i řady prací nemarxistických. Především je však založena na rozsáhlém výzkumu pramenného materiálu. Autorka využila především publikované prameny a současně i všechny

dostupné archivní materiály, zvláště některé materiály archivu ministerstva zahraničních věcí. Domnívám se, že se jí podařilo podat objektivní charakteristiku procesu vytváření spojeneckého systému, i když jsem si vědom, že řada podstatných informací je a bude po dlouhou dobu nepřístupná, a že tudíž pozdější práce mohou vnést do dané problematiky jisté korektury. To se však týká všech prací o dějinách světové socialistické soustavy.

To, co je v práci K. Kořalkové velmi dobře uděláno, je úplná rekonstrukce historického procesu vytváření spojeneckého systému mezi socialistickými zeměmi. Domnívám se však, že faktografický materiál, shromážděný autorkou s mimořádnou péří, umožnil jít dále v oblasti závěrů, v oblasti určitých zobecnění. Domnívám se také, že některé závěry by bylo možno formulovat přesněji, nebo úplněji.

Především nelze postoj SSSR k otázce federativního uspořádání na Balkáně zdůvodňovat jenom jeho negativními zkušenostmi z období druhé světové války. Je pochopitelné, že Sovětský svaz ve svém postoji k federalizačním návrhům navazoval na určité dřívější koncepce, že jeho stanovisko k balkánské federaci je skutečně spjata s určitými historickými zkušenostmi a představami. Jestliže však sovětská zahraniční politika navazovala na určité válečné a předválečné koncepce, měla rozhodující význam pro postoj k daným federalizačním návrhům nikoli tato skutečnost, ale určitá koncepce vztahů socialistických zemí, která se začala prosazovat v sovětské zahraniční politice. I když nebylo úkolem autorky analyzovat objektivní i subjektivní faktory vzniku této koncepce (v této souvislosti by podle mého názoru bylo nutno věnovat

mimořádnou pozornost podmínkám vnitřního vývoje SSSR), pokládám Stalinův přístup k otázkám spolupráce lidově demokratických států za základní moment. Z tohoto zjednodušeného přístupu k otázce vztahů a jednoty socialistických zemí pak vyplynul jak postoj k návrhům na užší spolupráci socialistických zemí v jednotlivých oblastech bez přímého zapojení SSSR, tak i řada konkrétních nedostatků ve vztazích mezi socialistickými zeměmi, které se však projevily v pozdější době. Proto závěry K. Kořalkové jen částečně vysvětlují negativní reakci sovětské vlády na Dimitrovovy výroky, tlumočenou prostřednictvím redakčního článku moskevské *Pravdy* 28. ledna 1948.

V souvislosti s daným tématem by bylo jistě užitečné konkrétněji charakterizovat sovětskou zahraničně politickou koncepci za války a v bezprostředně poválečném období. Umožnilo by to zasadit celý proces vytváření spojeneckého systému do širších souvislostí a ukázalo by to i úlohu sovětské zahraniční politiky ve výraznější podobě. Sovětská zahraniční politika za války a v prvních poválečných letech byla úspěšná a tvůrčí ve většině otázek a ke zlomu došlo později (rok 1947), kdy však vzniká jako praktický úkol otázka řešení vztahů a spolupráce zemí vytvářející se světové socialistické soustavy. Jestliže první kroky spolupráce lidově demokratických států jsou spjaty s válečným a bezprostředně poválečným obdobím sovětské zahraniční politiky, je postoj SSSR k federalizačním návrhům lidově demokratických států spjat již s novou etapou ve vývoji sovětské politiky, etapou stále více poznamenanou některými nesprávnými Stalinovými představami.

Pokud jde o dílčí připomínky, nejsem si zcela jist, že „celá politika čs. vlády v Londýně byla založena na předpokladu nerušené a dlouhodobé spolupráce tří velmocí protihitlerovské koalice“. Mám na

mysli čs. politiku v závěrečném období války, kdy rozpory mezi členy protihitlerovské koalice vystupovaly stále více do popředí a kdy prezident Beneš jako realistický politik nemohl nevidět tuto skutečnost a nemohl z ní nevyvozovat závěry pro budoucnost. Pokud jde o Benešovu návštěvu v USA v roce 1943, Beneš si nejen zajistil souhlas USA s podepsáním čs.-sovětské smlouvy, ale bylo by dobré říci, že tato smlouva odpovídala tehdejší koncepci americké zahraniční politiky. Pokud jde o moskevskou konferenci ministrů zahraničních věcí v roce 1943, bylo třeba zdůraznit, že otázka čs.-sovětské smlouvy byla jednou z hlavních otázek, mj. proto, že právě v této otázce se střetly dvě koncepcce poválečného uspořádání Evropy, a že tudíž britský souhlas je nutno pokládat nejen za ústup, ale za porážku určité zahraničně politické představy. V této souvislosti autorka správně zdůrazňuje myšlenku, která je v dosavadní naší literatuře zcela opomíjena a která z hlediska čs.-sovětské smlouvy má mimořádný význam, že totiž vláda SSSR měla na této smlouvě značný zájem.

Ve své recenzi jsem se zaměřil jen na některé připomínky, přesněji řečeno na úvahy, které práce vyvolává. Především je však nutno konstatovat, že pozitivní stránky studie K. Kořalkové převažují a že tuto studii je nutno pokládat za první marxistickou analýzu procesu vytváření spojeneckého systému socialistických zemí. A ještě jednu skutečnost pokládám za nutné zdůraznit: práce K. Kořalkové vrací rozšířené představy o tom, že je téměř nemožné vědecky analyzovat problémy spjaté s dějinami socialistické soustavy. Tato studie prakticky dokazuje, že existují nemalé možnosti pro vědeckou analýzu, a nejen to, tato vědecká analýza je současně velmi živým poučením pro současnost.

VÁCLAV KOTYK

O ÚLOZE MEZINÁRODNÍHO PRÁVA V SOUDOBÉ SVĚTOVÉ REVOLUCI

Edward McWhinney, *International Law and World Revolution*, Toronto 1967, 101 str.

Profesor Edward McWhinney, ředitel Ústavu leteckého a kosmického práva na McGillově universitě v Montrealu, patří na severoamerickém kontinentě k autorům, kteří se originálním způsobem zamýšlejí nad problémy současného světa,

mírového soužití a dnešní mezinárodní organizace. Dokázal to již ve svých předchozích publikacích, z nichž připomeňme alespoň knihy *Federal Constitutional-Making for a Multi-National World* a *Peaceful Coexistence and Soviet-Western Inter-*